
RIPOLL, 1839-1845

GONÇAL CUTRINA

ANTECEDENTS HISTÒRICS

La primera guerra carlina (1833-1840), coneguda per la “guerra dels Set Anys”, tenia per rerefons l'anomenada llei sàlica, introduïda a la corona d'Espanya per Felip V. (1713). Suprimida aquesta llei per Ferran VII, l'any 1830, per tal que la seva filla Isabel esdevingués hereva del tron, provocà un plet successori entre els partidaris del seu germà, Carles Maria Isidre de Borbó i els d'Isabel. Els incondicionals de Carles V. s'alcen en armes a diversos llocs de la península i, a Catalunya, pren el comandament Benet Tristany, conegut per “mos-sèn Tristany” per la seva condició de prevere. Quan l'Expedició Reial (la primavera del 1837) entrà al Principat, Tristany, ascendit al grau de mariscal de camp, és nomenat segon cap carlí de catalunya, a les ordres del capità general Antonio de Urbiztondo. És amb aquests dos militars que comença la trista història de les lluites civils al país català i la tragèdia de la destrucció de la vila ripollesa.

LA PRIMERA ENSOPEGADA

Pel juliol del 1837, tropes de l'exèrcit carlí comandades per Urbiztondo posaren setge a Ripoll. Per una jugada d'atzar, després de quatre dies de resistència dels ripollesos, les forces carlines feren l'entrada a la vila respectant, segons pacte, els seus habitants: no feren

objecte de represàlies i conduïren la tropa de la Milícia Nacional a la frontera francesa. L'assentament carlí es mantingué fins a començaments del 1838 quan la pressió de les legions isabelines es féu persistent. En el moment d'abandonar la població es proposaren incendiar-la, però l'intent resultà fallit.

LA GRAN SOTRAGADA

La contesa continuava de forma atzarosa i les guarnicions carlistes assentades a Berga inquietaven ben sovint les poblacions de muntanya. Els mesos de febrer i d'abril del 1839 algunes partides intentaren un cert nombre d'atacs a l'emmurallada vila ripollesa, sense reeixir en les temptatives. El 21 de maig d'aquest mateix any unes considerables forces carlines, de no menys de 5.000 homes, a les ordres del Comte d'Espanya, començaren les hostilitats contra la fortificada població. Batudes les defenses per l'artilleria, la resistència fou debades i el 27 de maig les tropes enfollides entraren, al toc de mata-degolla, dins el recinte murallat. Testimonis presencials han deixat constància escrita de les malvestats i les tragèdies sofertes pels ripollesos. Els contingents carlins no respectaren ningú i les dones, les criatures i els vells foren víctimes del fanatisme incontrolat d'uns homes adelerats de venjança. El balanç no pot ser més eloqüent: Entre els defensors armats les baixes ascendiren a 58 morts, 34 ferits i 13 contusionats. Prop de 500 persones civils –segons testimoniatge del capità Carbó de la Milícia Nacional– foren immolades aquell dia tan nefast. El destí dels ripollesos supervivents es concretà quan foren traslladats els 404 homes presoners a Berga i les dones, criatures i vells foragitats de les seves llars i obligats a emprendre el camí de l'exili. Incendiada i enderrocada la vila –en una agonia impulsada durant mesos per un escamot de sapadors, encarregats d'ensorrar les poques parets que restaven en peu– la població del nucli urbà quedà practicament a zero. Tan sols les cases de pagès de la rodalia, algunes obertament partidàries dels carlins, quedaren com a constància dels 3205 habitants que contenia el cens del 1830.

EL RETORN A LA LLAR

El conveni de Bergara (agost 1839) no influí en la guerra al Principat i no és fins al cap de vuit mesos de la destrucció del poble de Ripoll que comencen a retornar els presoners de Berga. L'espectacle era desolador i depriment, en veure les seves llars convertides en un munt de ruïnes, on ni tan sols es coneixien els terminals de les cases enderrocades a ras

de terra. De les 359 cases de dos i tres pisos que conformaven la vila, les quatre cinquenes parts estaven destruïdes fins als fonaments i de les restants no en quedava cap d'íntacta. Reunides algunes famílies començà la tasca de la reconstrucció i, en un primer cens de data 24 de novembre del 1840 –en el nucli estricte de la vila– consten 112 veïns amb un total de 473 persones, les quals no gaudien de cap tipus de seguretat, perquè derruïdes les muralles, estaven sempre exposades a les escomeses de les faccions carlines que encara rondaven pels voltants del poble. Inseguretat que es veié confirmada, als dos mesos del seu retorn al poble, amb l'atac d'una partida capitanejada per un tal Joan de Fornos que prengué pres en Josep Palau i Dachs, fargaire, i a d'altres particulars, i els portà a les bagues de Faig general i a les de Monclús. Mitjançant el pagament d'una considerable quantitat de diners els alliberaren al cap de dos dies.

EL PRIMER CENS DESPRÉS DE LA DESTRUCCIÓ

Els censos anteriors al 1857, (any en què s'aplicà la tècnica moderna en la seva confecció) no són massa fiables. En consultar el fons documental de l'Arxiu Històric Municipal, les xifres no ens lliguen quan comparem les quantitats de persones anotades en els fulls oficials i les que resulten de l'anàlisi detallada del padró d'habitants. Potser el cens tenia força fiscal impositiva i així es procurava no superar determinada quantitat de residents.

El cens datat el 22 de novembre del 1840, i que assegura que concorda amb el padró general, aporta les següents dades:

238 homes solters	178 homes casats	28 homes vidus
<u>257 dones solteres</u>	<u>169 dones casades</u>	<u>31 dones vídues</u>
495	347	59

(444 homes i 457 dones) que fan un total de 901 ànimes.

Si prenem una relació que porta la data de 24 de novembre del mateix any –per la forma en què està escrit el text sembla fet de memòria, ja que en detallar la família posa el nom i els cognoms del cap de casa i dels altres components de la llar i ho descriu, com la muller de ... el fill de... la filla de... la cunyada de... etc.–, i que només comprèn les cases de dins el poble, ens suposa les 112 famílies, que sumen 473 persones repartides per barris i carrers.

Al sector de l'Almoina (fora muralla)

- Casa Pardines	4 famílies	- 12 persones
- Casa Xarades	2 "	- 5 "
- Casa del Prat	1 "	- 5 "
- Molí de l'Almoina	3 "	- 12 "
- La Farga	11 "	- 61 "

(dins el recinte murallat)

- carrer dels Valls	21 famílies	- 83 persones
- carrer de Donya Estasia	20 "	- 74 "
- plaça Nova	8 "	- 31 "
- plaça del Mercadal	11 "	- 48 "
- carrer de Sant Pere i		
- carrer del Regueró	31 "	142 "

112 famílies 473 persones

(229 homes i 244 dones)

Repartides per edats:

- fins a 4 anys	47
- de 5 a 15 anys	132
- de 16 a 25 anys	84
- de 26 a 40 anys	103
- de 41 a 55 anys	66
- de 56 a 70 anys	37
- de 71 a 90 anys	4

Total 473

Cal tenir en compte que extramurs existien als tres ravals (el de Sant Pere, el de l'Hospital i el de Barcelona) que encara que molt castigats podien acollir alguna família. També hem d'afegir-hi les cases de pagès que, segons una relació del llevador del monestir, sumaven 87. Segurament que algunes eren deshabitades però la majoria conservaven les famílies que les conreaven de molts anys. Per tant, la xifra restant per arribar als 901 habitants en el cens havia de sortir d'aquestes dependències de fora vila.

EL PADRÓ DE 1841

En aquest any no trobem cap relació detallada del veïnatge de la vila, i tan sols un resum del padró, de data 24 d'octubre del 1841, ens aporta les següents dades:

167 homes solters	332 homes casats	15 homes vidus
198 dones solteres	324 dones casades	18 dones vídues
365	656	33

(514 homes i 540 dones) - 1054 habitants)

1842, CONTINUEN LES VICISSITUDS

Aquest any es produeix un acte de bandidatge protagonitzat per les quadrilles, restes de les faccions carlines que rondaven per aquestes contrades. El dia 3 de juny una partida de 68 homes manats pel capítost Ramon Felip, assalta la vila i l'Ajuntament i prenen presoners l'alcalde de Ripoll (Miquel Mirapeix), l'alcalde de la Parròquia de Ripoll (Eudald Montorro) que s'hi trobava casualment, el capità de la Milícia Nacional (Josep Raguer), Mariano de Oriola i de Cortada i el seu germà Joaquim, Bartomeu Gispert, majordom d'una fàbrica tèxtil i Josep Vives; s'apoderaren a més de quinze fusells i dels passaports i cartes de radi en blanc. Simultàniament robaren els diners de l'estanquer i del col·lector de contribucions. A les dues hores sortiren del poble els assaltants i els presoners, en direcció a Sovelles. L'onze de juny es rep una comunicació escrita, del "Ejército Real de Cataluña" signada a Alps per un tal José Costa, que comunicava el pagament d'un rescat en el termini de tres dies; *finat aquest procedirien a sortejar-los i a afusellar-ne de cada tres, un*. Afortunadament cinc dels presoners, repartits entre Viladonja i Ciuret, pogueren fer-se escàpols i sols pagaren pel seu alliberament l'alcalde de la vila, Miquel Mirapeix i Mariano de Oriola i de Cortada, que foren portats a la Vola. Aquest fet desgraciat repercutí fonament en l'ànim dels ripollesos que se sentien desemparats. En la comunicació que fa l'Ajuntament el 25 d'agost, en trametre el padró del 1842 (que no es troba a l'Arxiu Municipal), manifesta que no hi consten els operaris forasters que amb motiu de la reedificació havien acudit a la vila i que, fins i tot, hi manquen alguns veïns que, davant la inseguretat, preferiren absentar-se del poble.

Certament que Ripoll necessitava la col·laboració de tothom. En aquella època —dós anys després de la crema— encara molts carrers restaven construïts per les runes, com ho demostra la taba, publicada el 25 de maig del 1842, en la qual es convoca un concurs per tal de desensorrar el carrer del Regueró, el carrer Perdut i la placeta d'en Raguer. Aquestes necessitats contrataven amb les exigències del Govern pel pagament de les contribucions (àdhuc dels temps en què Ripoll estava deshabitat) i de les càrregues extraordinàries de guerra.

ELS VEÏNS CERQUEN ENCARRILLAR LA SEVA VIDA

A l'Arxiu Municipal, s'hi troben uns llibres de conciliacions que comencen l'any 1840. En la seva lectura pot endevinar-se l'ambient de crispació, el clima enverinat que compartien els veïns. S'havia arribat a tal extrem que, pel setembre del 1842, en una reunió de tots els caps de casa, s'acorda acabar les causes criminals que s'estaven seguint al jutjat per fets derivats de l'incendi i destrucció del 1839. L'efecte era contraproductent i solament creava odi i venjances, en clara oposició a un tan necessari clima de concòrdia. El resultat del compromís és perdonar i condonar mútuament els càrrecs imputats. Amb tot i això encara persisteix un estat d'inestabilitat. El jutjat de Ribes de Freser, ubicat a Puigcerdà, reclama diversos individus per robatoris i destruccions a la vila de Ripoll, cosa gens estranya si considerem els mesos que el nucli del poble va permanèixer sense residents. Entre els distints demandats hi trobem Francesc d'Assís Roca, fill de l'ermità de Sant Bartomeu i Josep Masdeu, àlies el "Manco de can Volant".

EL PADRÓ DEL 1844

El primer padró general que trobem a l'Arxiu Municipal, on consten el nom i els cognoms, l'edat, estat civil, naturalesa, ocupació i temps de residència al poble i a més repartit per famílies, és de l'any 1844 i serveix per fer la declaració del cens oficial de data 15 d'abril del 1845, que signa l'alcalde, quatre regidors, el síndic i el secretari.

El full censal aporta les següents dades:

Homes menors de 18 anys	180
de 19 a 25	111
majors de 25	216
Total	<u>507</u>

Nombre de dones; (sense especificació d'edat)	401
Total habitants	<u>908</u>

Ignorem el criteri seguit per declarar aquests pobladors en el cens oficial, però fent un esmicolament del padró del 1844 el resultat aconseguit és:

- Nombre de residents d'ambdós sexes, menors de 4 anys	225
de 5 a 15 "	397
de 16 a 25 "	338
de 26 a 40 "	441
de 41 a 55 "	244
de 56 a 70 "	130
de 71 a 90 "	25
Total	1800

901 homes i 899 dones

Es de destacar la joventut de la població, que fins als 25 anys arriba a 960 individus i suposa el 53% dels ciutadans. Els de fins a 40 anys representen el 24% i la resta de 40 anys en amunt, és el 22% restant. Cal tenir en compte que la mitjana de vida en aquella època era de 50 anys.

Com a detall notable hem constatat que la majoria de matrimonis en els quals l'home es declara fill de Ripoll, la seva muller procedeix d'altres llocs del Principat.

Els llocs de procedència es repartien així:

Alpens 3	Estiula 2	Ogassa 3
Artés 1	Figueres 1	Oix 3
Bagà 2	Fontpedrosa 1	Olost 1
Balenya 4	França (sic) 1	Olot 12
Banyoles 1	Gabarrós 1	Palau 2
Barcelona 6	Gisclareny 2	Pardines 1
Bellver 1	Gombrèn 7	P. ^a de Ripoll 5
Besalú 1	Hostalric 2	Planès 1
Besora 2	La Bisbal 1	Prats de Lluçanès 3
Biosca 1	La Corunya 1	Prats de Molló 1
Borredà 5	La Molina 1	Puigcerdà 1
Bruguera 3	La Pobla de Lillet 3	Puig-Rodon 1
Campdevàrol 20	La Quar 1	Quart 2
Campelles 2	Les Llosses 7	Queralbs 1
Camprodon 4	Llaés 3	Reus 2
Castell 1	Madrid 1	Ribes 7
Castellar de	Mallorca 1	Ridaura 3
N'Hug 1	Massanós 4	Ripoll 1.077
Cerdanya (sic) 1	Matamala 1	Rupià 1
Dorria 5	Mataró 1	Saldes 4
El Baell 1	Molló 1	Sant Boi 1
Entreagüas 1	Montesquiu 3	Sant Hipòlit 1

Sant Jaume de	Serrallonga . . . 1	Vic 2
Frontanyà . . . 4	Setcases 1	Vidabona 2
Sant Joan de les	Sovelles 7	Vidrà 1
Abadesses . . . 15	Surroca 1	Vilada 1
St. Llorenç (França 1	Tiurana 1	Viladonja 3
St. Pere Pescador 1	Torelló 1	Vilallonga 1
Sant Quirze	Tortellà 1	Vilanant 1
de Besora 1	Toses 3	No hi consta . 178
Sant Vicenç . . . 1	Vallespirans . . 8	
Sta. Maria d'Oló 1	Vallfogona . . . 5	

En total sumen 1487 de diversos punts d'origen, tot i que els que es declaren veïns de Ripoll de tota la vida hi són en gran majoria (1077). No obstant, per arribar als 1800 que figuren empadronats, encara en manquen 313, que no poden identificar per insuficiència d'informació. Possiblement la diferència caldria cercar-la en les cases d'extramurs o rodalies. Segons el llevador del monestir, ja esmentat, al sector de l'Abadiat de Rama s'hi troben 37 cases, al de les Tenes 34 i per últim al dels Brucs 16 cases que sumen un total de 87, amb tot i que alguns habitatges encara estaven abandonats a conseqüència de la guerra dels Set Anys.

Les activitats dels ripollesos es repartien de forma molt diversa i pel que respecta a les dones sols s'anota com a ocupació les que exercien de minyones o serventes. Per ordre de major a menor, els components del cens que practicaven alguna professió, constaven així:

133 pagesos	9 peons	2 canoners
70 jornalers	8 carboners	2 comerciants
37 clavetaires	8 moliners	2 fabricants
30 paletes	7 capellans	2 farmacèutics
29 teixidors	7 serradors	2 mestres
27 fusters	7 fideuers	2 selleters
23 sastres	7 forners	2 tintorers
21 traginer	5 basters	1 administrador
18 serrallers	5 calderers	de correus
15 criades	4 advocats	1 cafeter
13 espardenyers	4 armers	1 encepador
13 estudiants	4 carnisers	1 estanquer
13 pellataires	3 botiguers	1 guardabosc
13 sabaters	3 cirurgians	1 hisendat
11 fargaires	3 cistellers	1 hortolà
9 confiters	3 escrivents	1 llimer
9 ferrers	3 hostalers	1 manobre

1 negociant
1 notari

1 pastor
1 argenter

1 procurador
1 rajoler

I així tenim desglossat el cens de ripollesos que l'any 1844 maldaven per recuperar la seva identitat com a poble. L'esforç d'aquelles persones, algunes vingudes d'altres llocs, i dels ripollesos de nissaga féu possible la continuïtat de la vida comunitària superant les adveristats que els homes i moltes vegades els elements, els plantejaren. Segurament podria fer-se una anàlisi més profunda del padró del 1844, però hem pensat que amb la present descripció ja resulta evident la composició social dels elements humans establerts al municipi.